

Sygn. akt III AUa 1594/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 maja 2014 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maciej Piankowski (spr.)
Sędziowie:	SSA Małgorzata Węgrzynowska - Czajewska SSA Michał Bober
Protokolant:	stażysta Agnieszka Makowska

po rozpoznaniu w dniu 27 maja 2014 r. w Gdańsku

sprawy I. B. (1), M. S. (1), H. W., P. B. (1),

J. B., A. B., P. B. (2), W. S., M. S. (2)

z udziałem zainteresowanej (...) Sp. z o.o. w Z.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o podstawę wymiaru składek

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 maja 2013 r., sygn. akt VI U 3831/12

zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołania.

Sygn. akt III AUa 1594/13

UZASADNIENIE

Ubezpieczeni P. B. (1), A. B., H. W., P. B. (2), W. S., I. B. (1), M. S. (2), J. B. oraz M. S. (1) odwołali się od decyzji pozwanego organu rentowego - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z dnia 25.06.2012 r., którymi ustalono podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne ubezpieczonych, podlegających ubezpieczeniom u płatnika składek (...) spółka z o.o. w Z., uwzględniające dodatkowo świadczenia socjalne w formie bonów za lata 2006 – 2009.

W uzasadnieniu powyższych decyzji pozwany powołał się na wyniki kontroli z dnia 25.04.2012 r. w trakcie której ustalono, że płatnik wypłacał ubezpieczonym świadczenia socjalne w formie bonów. Z dokumentacji przedłożonej

w trakcie kontroli oraz protokołu przesłuchania osoby upoważnionej do reprezentowania płatnika wynika, że bony nie były wypłacane w oparciu o kryteria socjalne, a ich wysokość uzależniona była m.in. od stażu pracy oraz subiektywnej oceny kierownictwa spółki. Zdaniem organu rentowego wypłata świadczeń nastąpiła sprzecznie z treścią art. 8 ustawy z dnia 04.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, zgodnie z którym przyznawanie świadczeń finansowanych z funduszu uzależnia się od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z funduszu. Organ rentowy stwierdził, że nagrody były przyznawane w oparciu o inne kryteria niż socjalne lub bez zastosowania jakiegokolwiek kryterium dochodowego, zatem nie ma zastosowania § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, zgodnie z którym, z podstawy wymiaru składek wyłączone są świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych. Świadczenie to stanowi przychód za pracę w ramach stosunku pracy i jest podstawą wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne i ubezpieczenie zdrowotne.

Kwestionując powyższe decyzje ubezpieczeni zarzucili przedwczesność, oparcie się na dowolnie zinterpretowanych faktach, błędną interpretację prawa poprzez uznanie za przychód podlegający ogólnym zasadom opodatkowania otrzymywanych przez nich bonów z tytułu świadczeń socjalnych w latach 2006 - 2009. Ubezpieczeni twierdzili, że zasady przyznawania świadczeń z funduszu socjalnego były zgodne z regulaminem Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych obowiązującym u płatnika. Działała komisja socjalna, która dyskutowała z pracodawcą o sytuacji pracowników, chcących skorzystać ze środków przyznawanych z tego funduszu, stosując przy tym kryteria socjalne, potrzeby życiowo-losowe, sytuację rodzinną itp. zgodnie z ustawą o zakładowym funduszu socjalnym z dnia 04.03.1994 r. Potraktowanie bonów jako przychodu i uznanie ich za formę premii jest nieuzasadnione bowiem pracownicy otrzymywali i otrzymują premie wielokrotnie również w miesiącach, gdy przyznawane były bony.

(...) Spółka z o.o. w Z. wniosła o zawieszenie postępowania, a w przypadku nie uwzględnienia wniosku o uchylenie zaskarżonej decyzji i orzeczenie, że podstawa wymiaru składek była obliczona przez płatnika składek prawidłowo. Zainteresowana podała, że zasady przyznawania świadczeń z funduszu socjalnego były zgodne z regulaminem Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych obowiązującym u płatnika od 01.01.2000 r. oraz aneksem do tego regulaminu, który uszczegółowił pewne kwestie co mogą potwierdzić zeznania osób uczestniczących w pracach komisji socjalnej, która dyskutowała z pracodawcą o sytuacji pracowników chcących skorzystać ze środków przyznawanych z funduszu. Zainteresowana powołała się ponadto na ugruntowane stanowisko w orzecznictwie odnośnie uprawnień kontrolnych organu rentowego, które powinny się sprowadzać jedynie do ustalenia istnienia w regulaminie zakładowego funduszu świadczeń socjalnych podstaw wypłacania świadczenia socjalnego oraz wypłacenia tych środków z odrębnego rachunku bankowego.

Wyrokiem z dnia 23.05.2013 r. Sąd Okręgowy w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżone decyzje stwierdzając, że podstawę wymiaru składek ubezpieczonych stanowią kwoty wymienione w zaskarżonych decyzjach pomniejszone o świadczenia socjalne w formie bonów (pkt 1) oraz zasądził od pozwanego na rzecz zainteresowanej kwotę 2.400 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 2).

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach i rozważaniach.

Ubezpieczeni są pracownikami zainteresowanej (...) Spółki z o.o. w Z.. W latach 2006 - 2011 spółka zatrudniała ok. 80 pracowników.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 04.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych spółka dokonywała odpisów na fundusz socjalny w wysokości przewidzianej przez przepisy w/w ustawy. Po utworzeniu funduszu, każdego roku były przekazywane środki finansowe w wysokości określonej ustawą na odrębny rachunek bankowy. Z dniem 01.01.2000 r. uchwalony został regulamin zakładowego funduszu świadczeń socjalnych ustalający zasady przeznaczania środków funduszu, m.in. na cele wypoczynku urlopowego, działalność kulturalno oświatową, imprezy okolicznościowe, zakup upominków.

W każdym roku były dokonywane wypłaty z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. Na prośbę pracowników, środki z funduszu przeznaczone były na bony podarunkowe dla pracowników z okazji Świąt Bożego Narodzenia. Pracodawca zamawiał kupony podarunkowe z przeznaczeniem na cele socjalne w firmie (...) spółka z o.o. w W. o różnych nominałach.

Ubezpieczeni otrzymywali przy okazji świąt Bożego Narodzenia, w okresach objętych zaskarżonymi decyzjami, bony o wartości od 200 do 1.047 zł.

Decyzje o wysokości bonów towarowych dla poszczególnych pracowników zapadały po otrzymaniu informacji z działu księgowości o wysokości kwoty do podziału zgromadzonej na koncie funduszu świadczeń socjalnych i wysokości odpisu na poszczególnych pracowników w danym roku. Nie było formalnych posiedzeń komisji socjalnej. Z uwagi na małą rotację kadr i codzienne kontakty prokurenta i pozostałych członków komisji z załogą była znana sytuacja materialna pracowników.

W spółce (...) obowiązywał regulamin wynagradzania, który przewidywał wypłatę premii regulaminowych i uznaniowych. Pracownicy otrzymywali zarówno premie regulaminowe jak i uznaniowe, określone w regulaminie wynagradzania.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że ustalenie stanu faktycznego oparł na zeznaniach świadka K. S. (1), zeznaniach ubezpieczonej I. B. (2), zeznaniach prokurenta I. J., regulaminie Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych, aneksie do regulaminu, notach księgowo-obciążeniowych, wyciągach z rachunków bankowych oraz regulaminie wynagrodzeń.

Powyższe dowody były podstawą omówionego wyżej stanu faktycznego, gdyż Sąd Okręgowy nie stwierdził sprzeczności, a nadto dowody te wzajemnie się uzupełniają.

Sąd Okręgowy zważył, że zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz. U. z 2009 r., nr 205, poz. 1585 ze zm.), świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych są przychodem nie stanowiącym podstawy wymiaru składek.

Delegację ustawową do wydania przedmiotowego rozporządzenia zawiera art. 21 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, który stanowi, że minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady ustalania podstawy wymiaru składek, z uwzględnieniem ograniczenia, o którym mowa w art. 19 ust. 1, oraz wyłączenia z podstawy wymiaru składek niektórych rodzajów przychodów.

Analiza cytowanych wyżej przepisów doprowadziła Sąd Okręgowy do wniosku, że świadczenia uzyskane przez pracownika z funduszu socjalnego stanowią jego przychód w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2010 r., nr 51, poz. 307 z zm.), ale jednocześnie jest to przychód, który w świetle § 2 ust. 1 pkt 19 w/w rozporządzenia nie stanowi podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne. Dlatego obowiązek odprowadzenia składek powstałby - zdaniem Sądu Okręgowego - dopiero wtedy, gdyby wypłat dokonano ze środków nie przeznaczonych na cele socjalne, albo gdyby przekazanie środków do Funduszu nastąpiło z naruszeniem art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 04.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. z 1996 r., nr 70, poz. 335) - określającego wysokość odpisu na Fundusz świadczeń socjalnych (kwoty przekraczające wysokość odpisów na fundusz socjalny nie mogłyby już stanowić środków funduszu socjalnego).

Uprawnienia kontrolne organu rentowego na gruncie § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w okolicznościach niniejszej sprawy powinny sprowadzać się do ustalenia, czy istnieje w regulaminie podstawa sfinansowania bonów oraz sprawdzenia, czy środki rzeczywiście pochodzą z funduszu świadczeń socjalnych - z odrębnego rachunku bankowego utworzonego zgodnie z obowiązkiem wynikającym z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 04.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych.

W ocenie Sądu Okręgowego, organ rentowy nie ma uprawnień do ingerencji w zasady przydziału bonów, tj. w badanie sytuacji materialnej, rodzinnej i osobistej pracowników. Problem ten ustawa z 04.03.1994 r. uregulowała odmiennie i uprawnienia kontrolne złożyła w ręce związków zawodowych. Związki mogą, zgodnie z art. 8 ust. 3 w/w ustawy, wystąpić do sądu pracy z roszczeniem o zwrot funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na fundusz.

Jak wykazało postępowanie dowodowe, płatnik składek dokonywał zakupu bonów towarowych w okresie świąt Bożego Narodzenia dla pracowników w latach 2006 do 2011 z rachunku przeznaczanego dla funduszu świadczeń socjalnych. Zgodnie z postanowieniami regulaminu Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych w brzmieniu obowiązującym od 01.01.2006 r., w którym wskazano m.in. iż środki funduszu świadczeń socjalnych są przeznaczone m.in. na dofinansowanie kosztów różnych rodzajów i form działalności socjalnej, również świadczeń socjalnych w postaci bonu lub paczki. Wysokość odpisu na fundusz socjalny nie przekraczała wysokości corocznego odpisu na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych na zatrudnionych pracowników.

Organ rentowy nie poczynił żadnych ustaleń pozwalających na stwierdzenie, iż bony towarowe były de facto „nagrodą” dla pracowników. Sąd Okręgowy stwierdził, że pracodawca wypłacał pracownikom nagrody (premie uznaniowe) oraz premie regulaminowe na podstawie regulaminu zasad wynagradzania, od których odprowadzał składkę na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, chorobowe, wypadkowe i zdrowotne.

Gdyby nawet zgodzić się z organem rentowym, iż płatnik niezgodnie z treścią art. 8 ust. 1 ustawy przy przydziale bonów towarowych nie brał pod uwagę kryterium socjalnego (świadczenie zeznani, iż o wysokości bonów towarowych decydowała wysokość odpisu na Fundusz Socjalny), to w ocenie Sądu Okręgowego, powyższe uchybienie nie przesądza o charakterze wypłacanych świadczeń, które były finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne, a nie z funduszu płac.

Skoro wypłaty dokonywane były ze środków Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych na cele socjalne przewidziane w regulaminie, tak jak wykazało przeprowadzone postępowanie dowodowe to sam fakt przyznania tych świadczeń bez wyraźnego odniesienia do sytuacji rodzinnej i materialnej - nie rodzi skutku w postaci obowiązku odprowadzenia od nich składek na ubezpieczenia społeczne na podstawie art. 18 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r., nr 205, poz. 1585 ze zm.). Dotyczy to również składek na ubezpieczenie chorobowe i wypadkowe pracowników (art. 20 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz. U. z 2009 r., nr 205, poz. 1585 ze zm.), składek na ubezpieczenie zdrowotne pracowników (art. 81 ust. 1 w zw. z art. 66 ust. 1 pkt 1a), ustawy z dnia 27.08.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r., nr 164, poz. 1027 ze zm.).

Reasumując Sąd Okręgowy uznał, że płatnik nie jest zobowiązany do odprowadzenia składek na ubezpieczenia emerytalno rentowe, wypadkowe, chorobowe i zdrowotne od wypłaconych ubezpieczonym w latach 2006 - 2011 świadczeń socjalnych z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych w postaci bonów towarowych.

W tym stanie rzeczy na zasadzie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone decyzje. O kosztach postępowania orzeczono na zasadzie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i § 11 ust. 6 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. nr 163, poz. 1349 ze zm.).

Apelację od powyższego orzeczenia wywiódł pozwany organ rentowy, który zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w całości, zarzucając naruszenie norm prawa materialnego, tj. § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz. U. nr 161, poz. 1106 ze zm.) w związku z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r., nr 205, poz. 1585 ze zm.) poprzez uznanie, że świadczenia pieniężne wypłacane odwołującym w latach 2006-2011 przez (...) Spółkę z o.o. w Z. były świadczeniami socjalnymi, pomimo niezachowania zasady z art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, tj.

niewzględnienia sytuacji majątkowej, życiowej i rodzinnej osoby uprawnionej i nie stanowią podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe ubezpieczonych. Pozwany zarzucił naruszenie art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r., nr 205, poz.1585 ze zm.), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 27.08.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r., nr 164, poz. 1027 ze zm.) poprzez uznanie, że kwoty tych wypłat nie stanowią podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, wypadkowe i zdrowotne osób ubezpieczonych.

Ponadto pozwany zarzucił naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego polegającą na uznaniu, iż wypłata bonów następowała z uwzględnieniem kryteriów socjalnych w rozumieniu art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w sytuacji braku dowodów na ustalenie sytuacji majątkowej, życiowej i rodzinnej osoby uprawnionej bezpośrednio przed przyznaniem bonów; niedokładne rozważenie zebranego materiału dowodowego w tym zeznań świadka K. S. (1) złożonych do protokołu kontroli ZUS, co skutkowało wadliwymi ustaleniami w kwestii stosowania kryterium socjalnego przy przyznawaniu w/wym. Świadczeń; sprzeczność wywiezionego przez Sąd wniosku o ustaleniu proporcjonalnej zależności kwoty przyznawanych pracownikom bonów od wysokości osiąganego wynagrodzenia (według zasady im wyższe wynagrodzenie tym niższa kwota przyznawanych bonów) z materiałem dowodowym zebrany w sprawie.

Pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołań, a ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Uzasadniając apelację pozwany podał, że płatnik nie odbierał od pracowników oświadczeń o wysokości dochodów, jak również nie analizował ich sytuacji rodzinnej i materialnej, a wartość przydzielonych pracownikom bonów nie zależała od sytuacji materialnej i rodzinnej uprawnionych, zatem cele socjalne Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych nie były realizowane. Kwestia podlegająca rozstrzygnięciu dotyczy samej zasadności uwzględnienia w podstawie wymiaru składek wartości bonów towarowych - z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz. U. nr 161, poz. 1106 ze zm.) odmiennie interpretowanych przez strony postępowania.

Zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne pracowników stanowi przychód w rozumieniu przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, jaki otrzymują pracownicy ze stosunku pracy. Powyższy przepis ma odpowiednie zastosowanie do określania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne pracowników na mocy art. 81 ust. 1 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Za przychód ze stosunku pracy w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych uważa się wszelkiego rodzaju wypłaty pieniężne oraz wartość pieniężną świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty, bez względu na źródło finansowania tych wypłat i świadczeń niezależnie od tego, czy ich wysokość została z góry ustalona, a ponadto świadczenia pieniężne ponoszone za pracownika, jak również wartość innych nieodpłatnych świadczeń lub świadczeń częściowo odpłatnych. Katalog ten jest bardzo szeroki, obejmując zarówno świadczenia pieniężne ponoszone za pracownika, jak też wartość świadczeń nieodpłatnych lub częściowo odpłatnych, spełnianych przez pracodawcę na rzecz pracowników. Bez znaczenia jest przy tym źródło finansowania owych świadczeń oraz to, czy ich wysokość została z góry określona (np. w umowie o pracę), czy też nie. Nie od wszystkich jednak przychodów mających swoje źródło w stosunku pracy naliczane są składki na ubezpieczenie społeczne. W systemie ubezpieczeń społecznych przychody wyłączone z podstawy wymiaru składek zostały enumeratywnie wymienione w przepisach rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe. Stosownie do § 2 pkt 19 rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe podstawy wymiaru składek nie stanowią świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych. Regulacja przyznawania świadczeń z powyższego funduszu została zawarta w ustawie o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt 1 tej ustawy poprzez działalność socjalną należy rozumieć usługi świadczone

przez pracodawców na rzecz różnych form wypoczynku, działalności kulturalno-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach oraz innych formach wychowania przedszkolnego, udzielanie pomocy materialnej - rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych umową. Natomiast samo przyznawanie ulgowych usług i świadczeń oraz wysokość dopłat z Funduszu uzależnione zostało - w myśl art. 8 ust. 1 ustawy - od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z Funduszu. Ustalanie zasad i warunków korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu oraz zasad przeznaczania środków Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej - zgodnie z art. 8 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych - powierzono pracodawcy w regulaminie ustalonym zgodnie z art. 27 ust. 1 albo z art. 30 ust. 5 ustawy o związkach zawodowych. Pracodawca, u którego nie działa zakładowa organizacja związkowa, uzgadnia regulamin z pracownikiem wybranym przez załogę do reprezentowania jej interesów. Zasady ustalone w regulaminie winny odzwierciedlać wskazane ustawowo kryteria socjalne. Regulamin zakładowego funduszu świadczeń socjalnych jest wewnątrzzakładowym aktem normatywnym konkretyzującym i rozwijającym określone w ustawie zasady gospodarowania środkami funduszu, przeznaczania środków funduszu na poszczególne rodzaje działalności socjalnej i przyznawania indywidualnych świadczeń socjalnych. Swoboda regulacji w regulaminie reguł przyznawania indywidualnych świadczeń oraz dysponowania środkami funduszu jest natomiast zawsze ograniczona zasadą ustanowioną przez ustawodawcę w powoływanym już art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Pracodawca administrujący środkami zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie może ich wydatkować niezgodnie z regulaminem zakładowej działalności socjalnej, którego postanowienia nie mogą być sprzeczne z zasadą przyznawania świadczeń według kryterium socjalnego, to jest uzależniającego przyznawanie ulgowych usług i świadczeń wyłącznie od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z funduszu. Wskazana zasada przyznawania świadczeń z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych według kryterium socjalnego determinuje pozyskiwanie przez pracodawcę miarodajnych informacji o tym m.in. czy i jakie dochody osiąga pracownik poza zakładem pracy w którym ubiega się o świadczenie, oraz jaka jest sytuacja życiowa wszystkich jego członków rodziny, z którymi prowadzi wspólne gospodarstwo domowe. Uzyskanie takich informacji następuje poprzez złożenie przez osoby uprawnione do pomocy z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych pisemnych oświadczeń, dotyczących ich sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej (por. wyrok SN z 08.05.2002 r., I PKN 267/01, LEX nr 84080). Założeniem ustawodawcy, co pozostaje poza sporem, jest wprowadzenie zróżnicowania w wysokości środków uzyskiwanych z funduszu, tak aby wsparcie było udzielane osobom znajdującym się w trudnych sytuacjach, gorzej sytuowanym.

Przechodząc do kwestii uprawnień kontrolnych ZUS pozwany wskazał, iż powołane przepisy ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych przyznając związkom zawodowym pewne uprawnienia kontrolne, ograniczają je do występowania z roszczeniami o zwrot środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy natomiast na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych ZUS bada w indywidualnej sprawie prawidłowość ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne. ZUS zobowiązany jest do dokonywania prawnej oceny charakteru świadczeń wypłaconych z funduszu socjalnego dla celów prawidłowego ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.

W ocenie organu rentowego świadczenia wypłacone przez pracodawcę z pominięciem kryterium socjalnego, tj. przy braku rzetelnej analizy sytuacji pracowników i niezależnie od ich sytuacji rodzinnej i materialnej, nie mogą być ocenione w sensie prawnym jako świadczenia socjalne zatem nie mogą korzystać z uprawnień przyznanych tym świadczeniom przez system ubezpieczeń społecznych (tak też wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 08.11.2012 r., III AUa 1307/12, Lex nr 1236157). Jak wynika z wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 04.10.2012 r., AUa 1698/11 (Lex 1220430) oraz wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20.08.2001 r., I PKN 579/00 (OSNP 2003/14/331) fundusz świadczeń socjalnych jest instytucją prawną, która ma łagodzić różnice w poziomie życia pracowników i ich rodzin. Jest on wyrazem funkcji społecznej zakładu pracy, a jego adresatem są nie tylko pracownicy, ale również ich rodziny - te o najniższych dochodach. Przyznawanie „każdemu po równo” pozostaje w opozycji do kryterium socjalnego.

Odnosząc powyższe do okoliczności niniejszej sprawy pozwany wskazał, iż w jego ocenie Sąd Okręgowy bezpodstawnie przyjął, iż świadczenia pieniężne wypłacane odwołującym w latach 2006-2011 były świadczeniami

socjalnymi, pomimo niezachowania zasady z art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, tj. nieuwzględnienia sytuacji majątkowej, życiowej i rodzinnej osoby uprawnionej i nie stanowią podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe ubezpieczonych. Sąd I instancji odmówił ZUS kompetencji do szczegółowej oceny faktycznej i prawnej w zakresie charakteru wypłaconych świadczeń z funduszu socjalnego. Sąd stwierdził zgodność dokonanych w latach 2006-2011 wypłat z regulaminem wypłat świadczeń socjalnych jak również fakt dokonania wypłat z odrębnego rachunku bankowego - z funduszu świadczeń socjalnych. Treść uzasadnienia wyroku w przedmiotowej sprawie zdaje się przemawiać za uznaniem, iż w ocenie Sądu spełnienie formalnych kryteriów w zakresie wypłaty świadczeń socjalnych, tj. podstawa ich wypłaty zawarta w regulaminie i pochodzenie środków na wypłatę z odrębnego rachunku bankowego świadczeń socjalnych były wystarczające do zakwalifikowania tych wypłat przez ZUS do wypłat ujętych w § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz. U. nr 161, poz. 1106 ze zm.).

Ponadto pozwany wskazał, że Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia art. 233 k.p.c. poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego polegającą na uznaniu, iż wypłata bonów następowała z uwzględnieniem kryteriów socjalnych w rozumieniu art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w sytuacji braku dowodów na ustalenie sytuacji majątkowej, życiowej i rodzinnej osoby uprawnionej bezpośrednio przed przyznaniem bonów. Sąd wskazał w uzasadnieniu wyroku, iż z materiału dowodowego wynika, że komisja socjalna badała sytuację rodziną i życiową zainteresowanych i fakt ten uznał za spełnienie kryterium socjalnego przy wypłacie bonów. Natomiast zebrany materiał dowodowy nie wykazuje by zakład pracy bezpośrednio przed przyznaniem ubezpieczonym bonów towarowych z funduszu socjalnego na przestrzeni lat 2006-2011 dokonywał w jakiegokolwiek formie indywidualnej oceny sytuacji majątkowej, życiowej i rodzinnej tych pracowników.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 06.02.2008 r., II PK 156/07 (OSNP 2009/7-8/96), kryterium dochodu na osobę w rodzinie odzwierciedla zarówno sytuację materialną, gdyż suma dochodów przypadających na członka rodziny, daje obraz sytuacji materialnej gospodarstwa domowego pracownika, jak i sytuację rodzinną, gdyż uzależnia pośrednio wysokość świadczenia od liczby członków gospodarstwa domowego oraz od tego czy uzyskują oni dochody.

Uznanie w oparciu o uzyskane dowody - w tym zeznania świadków mające ogólny charakter, iż zakład przy wypłacie bonów kierował się kryteriami socjalnymi wydaje się być nazbyt dowolne i tym samym sprzeczne z zasadą swobodnej oceny dowodów.

Zdaniem apelującego Sąd Okręgowy niedokładnie rozważył zebrany materiał dowodowy poprzez pominięcie zeznań świadka K. S. (1) złożonych do protokołu kontroli ZUS, co skutkowało wadliwymi ustaleniami w kwestii stosowania kryterium socjalnego przy przyznawaniu w/wym. świadczeń. Mianowicie K. S. (1) przesłuchana przez inspektora ZUS (w obecności prokurenta zainteresowanej) w trakcie kontroli w dniu 17.04.2012 r. zeznała m.in. że „oprócz zastosowanego kryterium wyznaczającego wysokość przyznanych bonów i kart podarunkowych jakim był staż pracy, kierowano się także subiektywną oceną kierownictwa spółki”. W odpowiedziach na odwołania w przedmiotowych sprawach pozwany wskazał, że protokół z kontroli (k. 420) przesłany został do sprawy przekazanej do Sądu w dniu 22.08.2012 r.

Ponadto w analogicznej sprawie dot. zainteresowanej Spółki, zapadł wyrok oddalający (sygn. akt VI U 3866/12), oparty na tych samych dowodach, tj. zeznaniach świadków i dokumentacji z firmy (...). W uzasadnieniu wyroku Sąd powołał się także na wskazane wyżej orzecznictwo sądów.

Zainteresowana Spółka wniosła o oddalenie apelacji oraz zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania apelacyjnego. Zdaniem zainteresowanej Sąd Okręgowy nie naruszył ani prawa materialnego, ani procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie.

Podzielając zarzuty apelującego należy stwierdzić, że istotnie w ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy pominął dowody zgromadzone w toku postępowania administracyjnego – poprzedzającego wydanie zaskarżonych decyzji – w tym zwłaszcza pominięto protokół z przesłuchania w dniu 17.04.2012 r. K. S. (1). Protokół ten został załączony do akt pozwanego na k. 364. K. S. (2) oświadczyła wówczas, że kryterium do wypłaty świadczeń w formie bonów w latach 2006, 2007, 2008 oraz kart podarunkowych, co dotyczy lat 2009, 2010 i 2011 był staż pracy. Ponadto przy ustalaniu wysokości świadczeń kierowano się subiektywną oceną kierownictwa spółki.

Regulamin Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych (...) sp. z o.o. joint ventures w Z. w punkcie I (postanowienia ogólne) ppkt 4 stanowił, że przyznawanie ulgowych usług i świadczeń oraz wysokość dopłat z Funduszu uzależniona jest od sytuacji rodzinnej, życiowej oraz materialnej osoby uprawnionej, a zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe, także od sytuacji mieszkaniowej tej osoby. W punkcie IV (Zasady i warunki korzystania z Funduszu) w ppkt 1c. regulamin przewidywał, że świadczenia z funduszu przyznaje się na wniosek osoby uprawnionej, który powinien zawierać oświadczenie o wysokości dochodu przypadającego na osobę w rodzinie (regulamin w aktach pozwanego).

Pismem z dnia 31.12.2009 r. pracownicy zainteresowanej Spółki zwrócili się do zarządu z prośbą o wypłacanie „świadczenia socjalnego jednorazowo na święta bożego narodzenia” (pismo na k. 36 akt pozwanego).

W dniu 31.12.2011 r. główna księgowa K. S. (1) złożyła oświadczenie, że zakład co roku tworzy fundusz socjalny i środki odprowadza na odrębne konto bankowe. Z środków funduszu zakupiono karty podarunkowe na święta bożego narodzenia. Kryterium przyznawania funduszu socjalnego jest staż pracy, a wysokość zasilenia kart jest uzgadniana z przedstawicielami załogi (oświadczenie na k. 34 akt pozwanego).

W dniu 02.04.2012 r. prokurent I. J. złożył oświadczenie, w którym podał, że z konta bankowego funduszu socjalnego dokonywane są świadczenia dla pracowników. Kwoty świadczeń są zróżnicowane, a kryterium do wypłaty wysokości świadczenia jest staż pracy (oświadczenie w aktach pozwanego na k. 28).

W toku rozprawy przed Sądem Okręgowym świadek K. S. (1) zeznała, że wysokość bonów była pracownikom przyznawana „w wysokości odpisów jaki był na nich dokonywany”. Tym samym zależało to od stażu pracy. Twierdziła ponadto, że sytuacja pracowników jest bardzo podobna (k. 154-156).

Ubezpieczona I. B. (1) – była zatrudniona na stanowisku głównej księgowej – zeznała, że przed wydaniem bonów towarowych pracownikom komisja socjalna nie zbierała się i od prokurenta otrzymywała informację w jakiej wysokości poszczególni pracownicy mają otrzymać bony (k. 156-157).

Prokurent I. J. zeznał, że o wysokości przyznawanych pracownikom bonów on decydował w 80%. Twierdził on, że weryfikował czy jest wiedza na temat sytuacji majątkowej i losowej poszczególnych ludzi. Weryfikacja ta odbywała się w ten sposób, że przedstawił on księgowej swoje propozycje i pytał się księgowej, czy ma coś przeciwko (k. 158-160).

Stosownie do treści § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz. U. nr 161, poz. 1106 ze zm.), podstawy wymiaru składek nie stanowią świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych.

Przepis powyższy nie tylko wskazuje źródło finansowania wymienionych świadczeń (fundusz świadczeń socjalnych), lecz także odnosi się do zasad ich wypłacania, skoro są to świadczenia wypłacane pracownikom „w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych”. Ramy te zaś zakreślają przepisy ustawy z dnia 04.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r., poz. 592 ze zm.) oraz regulaminy ustanawiające zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu oraz zasady przeznaczania środków Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej.

Stosownie do art. 8 ust. 2 w/w ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych „zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu, z uwzględnieniem ust. 1, oraz zasady przeznaczania środków Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej określa pracodawca w regulaminie ustalonym zgodnie z art. 27 ust. 1 albo z art. 30 ust. 5 ustawy o związkach zawodowych. Pracodawca, u którego nie działa zakładowa organizacja związkowa, uzgadnia regulamin z pracownikiem wybranym przez załogę do reprezentowania jej interesów”.

Wydany na tej podstawie regulamin zakładowego funduszu świadczeń socjalnych stanowi źródło prawa pracy na podstawie art. 9 k.p. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2012 r., I UK 140/12, OSNP 2013 nr 13-14, poz. 160; z dnia 23.10.2008 r., II PK 74/08 oraz z dnia 20.08.2001 r., I PKN 579/00, OSNAPiUS 2003 nr 14, poz. 331). Skoro określa on także „zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu”, jest więc wiążący nie tylko w zakresie ogólnych zasad (kryteriów) podziału środków funduszu świadczeń socjalnych, ale także w odniesieniu do ustanowionego w nim trybu ich przyznawania pracownikom, uwzględniającego indywidualną ocenę każdego przypadku według przyjętych kryteriów.

Przepis art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych wyraźnie wiąże wysokość przyznawanego świadczenia (będącego pomocą finansową w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy) z rozpatrywaną łącznie sytuacją życiową, rodzinną i materialną osoby uprawnionej. Taki zaś charakter - pomocy finansowej - miały przyznane świadczenia z okazji Świąt Bożego Narodzenia, stanowiąc ulgowe świadczenia w rozumieniu art. 8 ust. 1 tej ustawy.

Oznacza to, że ocena zgodności wydatkowanych środków z opisanymi wyżej regulaminami powinna obejmować w niniejszej sprawie także i to, czy przyznanie świadczeń odbyło się w ramach obowiązującej procedury.

Można się zgodzić ze stwierdzeniem, że o ile zbliżona sytuacja materialna i rodzinna pracowników prowadzi do oceny, że przyznanie im omawianych świadczeń w tej samej wysokości nie narusza art. 8 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, o tyle winna być ona rozpatrywana indywidualnie w sposób przewidziany w regulaminie. Przyznanie zaś świadczenia poza wymaganym trybem - nawet za ewentualną zgodą organizacji związkowej, czy też przedstawiciela pracowników, co jednak nie wynika ze zgromadzonego materiału dowodowego - oznacza naruszenie przez pracodawcę regulaminu wykorzystania zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, a tym samym naruszenie art. 8 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (tak też Sąd Najwyższy we wskazanym wyżej wyroku z dnia 20.06.2012 r., I UK 140/12, OSNP 2013 nr 13-14, poz. 160).

Regulamin Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych, jaki obowiązywał u zainteresowanego w okresach objętych sporem przewidywał, że przyznawanie ulgowych świadczeń uzależniona miała być od sytuacji rodzinnej, życiowej oraz materialnej osoby uprawnionej (pkt I ppkt 4 regulaminu), zaś świadczenie miało być przyznane na wniosek osoby uprawnionej, który powinien zawierać oświadczenie o wysokości dochodu przypadającego na osobę w rodzinie (pkt IV ppkt 1c regulaminu). Powyższe postanowienia regulaminu nie były w zakresie przedmiotowych świadczeń zastosowane, a przynajmniej ubezpieczeni, jak również zainteresowana spółka nie udowodniła, aby zastosowano opisaną wyżej procedurę i kryteria przyznania świadczeń. Przeciwnie zarówno wskazany wyżej materiał dowodowy zgromadzony w postępowaniu administracyjnym, jaki i w toku postępowania sądowego dowodzi tego, że zasadniczym kryterium różnicowania wysokości wartości pomocy socjalnej był staż pracy pracowników. Nie jest to jednak kryterium uzasadniające różnicowanie wysokości pomocy socjalnej, jakie było wymagane zarówno przez ustawę o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, jak i obowiązujący w zainteresowanej Spółce regulamin.

Wobec powyższych przepisów należało uznać, że zróżnicowanie przez zainteresowanego wartości bonów świątecznych w zależności od stażu pracy pracowników, stanowiło naruszenie postanowień regulaminu oraz ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych.

Zarówno w/w ustawa w art. 8 ust. 1, jak i regulamin Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych (...) wymagały, aby przyznawanie świadczeń dla osób uprawnionych następowało z uwzględnieniem ich sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej.

Zainteresowany ustalając wartość bonu towarowego dla osób uprawnionych całkowicie pominął ocenę ich sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej.

Wydane przez ubezpieczonego zarządzenia ustalające wartość bonu towarowego w sposób oczywisty naruszyły powyższe kryteria, gdyż wartość bonu ustalono w oparciu o staż pracy. Nie zastosowano zatem określonego w regulaminach kryterium dochodowego na członka rodziny.

Materiał dowodowy nie pozwala też na stwierdzenie, że były składane oświadczenia pracowników informujące o dochodzie na członka rodziny.

Przedstawiona wyżej podstawa faktyczna zaskarżonego wyroku wskazuje, że sporne świadczenie przyznane zostały nie tylko bez zachowania indywidualnej oceny każdego przypadku, ale także poza trybem wynikającym z postanowień Regulaminu.

W istocie zatem sporne świadczenia zostały wypłacone wprawdzie z funduszu świadczeń socjalnych, lecz nie na warunkach wynikających z regulaminu, a więc nie mogą one zostać uznane za świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych w rozumieniu § 2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 18.12.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe.

Biorąc powyższe rozważania pod uwagę Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. oraz art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołania.